

- наукових праць. – 2009. – № 4. – С. 1
30. Як позбутися пострадянськості? // Інститут світової політики. – Київ, 2012. – 150 с.
 31. Kuzio T. Ukraine: State and Nation Building (Routledge Studies of Societies in Transition) / T. Kuzio. – Routledge, 1998. – 312 p.
 32. Worldwide Governance Indicators [Електронний ресурс] // The World Bank. – Режим доступу: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>
 33. Linz Juan and Alfred Stepan. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-communist Europe. – Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. Цит. за Fritz V. State-building: A Comparative Study of Ukraine, Lithuania, Belarus and Russia. – Central European University Press, 2007. – P. 21.
 34. Кириченко І. Євромайдан: критичний розкол між владою та суспільством [Електронний ресурс] / І Кириченко // Дзеркало тижня. – 2014. – 31 січня. – Режим доступу http://gazeta.dt.ua/socium/yevromaydan-kritichniy-rozkol-mizh-vladoyu-i-suspilstvom-_html
 35. Rothstein B. Social Traps and the Problem of Trust / B. Rothstein. – Cambridge University Press, 2005. – 260 p. Цит. за Стратегія національної (не)безпеки: виклики внутрішньої та зовнішньої політики для національної безпеки України // Інститут світової політики. – Київ, 2013. – С. 7.
 36. Way L. Authoritarian State Building and the Sources of Regime Competitiveness in the Fourth Wave / Lucan Way // World Politics. – 2005. – № 57. – p. 231-261.
 37. Ukrainian National Competitiveness Report 2012 // Foundation for Effective Governance. – 2012. – 200 p.
 38. Tiffin A. Ukraine: The Cost of Weak Institutions / A. Tiffin // IMF Working Paper. – International Monetary Fund. – 2006. – WP/06/167. – 27 p.
 39. Україна: діагностика національної (не)безпеки // Інститут світової політики. – Київ, 2013. – 75 с.
 40. Morgenthau H. Another „Great Debate”: The National Interest of the United States / Hans J. Morgenthau // The American Political Science Review. – 1952. – Vol. 46. – No. 4. – P. 961-988.

УДК 324: 342.8 (477)

Рум'янцева С. В.
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ

На підставі аналізу чинного законодавства України про вибори, а також сучасних тенденцій у розвитку засобів масової комунікації, звертається увага на способи, можливість і необхідність регулювання інформаційного супроводження виборчого процесу в Україні. Аналізується проблема відсутності правового регулювання новітніх електронних мереж.

Ключові слова: вибори, виборчий процес, інформація, інформаційне забезпечення, інформаційне супроводження, агітація, соціальні медіа.

Рум'янцева С. В.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ВЫБОРОВ В УКРАИНЕ

На основании анализа действующего законодательства Украины о выборах, а также современных тенденций в развитии средств массовой коммуникации, обращается внимание на способы, возможность и необходимость регулирования информационного сопровождения избирательного процесса в Украине. Особое внимание уделяется отсутствию правового регулирования современных электронных сетей.

Ключевые слова: выборы, избирательный процесс, информация, информационное обеспечение, информационное сопровождение, агитация, социальные медиа.

Rumyantseva S.

LEGISLATIVE ADJUSTING OF INFORMATIVE ACCOMPANIMENT OF
ELECTIONS IN UKRAINE

On the basis of the analysis of current legislation of Ukraine about elections, and also actual tendencies in the development of mass media communication, attention is paid to methods, possibility and necessity of adjusting of informative accompaniment of electoral process in Ukraine. Attention is also paid to the absence of the legal adjusting of current electronic networks.

Key words: elections, electoral process, information, data ware, informative accompaniment, agitation, social media.

В умовах сучасної демократії велика увага звертається на процес виборів, обрання народних представників до вищих органів державної влади та на вищі владні посади, а також на його інформаційне супроводження. Законодавством встановлюються ряд принципів, відповідно до яких діє та регулюється процес підготовки та проведення виборів. Загальноприйнятим міжнародним стандартом є принцип гласних і прозорих демократичних виборів, що включає в себе обов'язкове широке оприлюднення нормативно-правових актів виборчого законодавства, а також забезпечення постійного інформування населення про всі події, що пов'язані з їхньою організацією та проведенням. Але на практиці, у сфері виборчого процесу, виникає сутічка між правом кожного на вільний доступ до інформації, її поширенням та правом кандидатів і партій на проведення агітаційних робіт, адже чіткого та конкретного їх розмежування законодавством не встановлено.

На кожному етапі підготовки та проведення виборів існує цілий спектр можливостей задля створення, використання та поширення інформації, що може сприяти просуванню певних кандидатів до перемоги, або перешкоджати втіленню вдалих політичних технологій суперників. Для здійснення постійного контролю у цій сфері та для встановлення однакових формальних можливостей кожного учасника виборів на будь-якому з етапів, законодавством встановлюються права та обмеження щодо інформаційного супроводження виборів.

Практична основа у цій сфері постійно оновлюється, що надає широкі можливості для безперервного аналізу та вивчення. Значний вклад у дослідження виборчого законодавства, політичних і виборчих технологій здійснили вітчизняні та зарубіжні дослідники, серед яких необхідно відзначити Дж. Сарторі, А. Лійпхарта, Д. Ноглена, П. Панова, Ю. Шведа, М. Кармазіну,

В. Бебика, І. Поліщука, Ю. Барабаша, В. Колісника, О. Годику та інших.

Мета статті – проаналізувати наявне нормативно-правове забезпечення у чинному законодавстві України шляхів регулювання інформаційного супроводження підготовки та проведення виборів. А серед проміжних завдань нашої статі можна відзначити: встановлення особливого наголосу на еволюції виборчого законодавства, сучасних колізіях, що супроводжують новелу, у вигляді норм інформаційного забезпечення виборів, їх практичних наслідках, а також визначити перспективи майбутнього регулювання відповідно до демократичних, міжнародних стандартів.

Ю. Шведа звертає увагу на те, що ще з часів Другої світової війни було заведено визначати демократію майже винятково у термінах виборів. Демократія в такому випадку розглядається як засіб утворення органів влади й уповноваження їх відповідальністю. Вибори є способом діяльності демократії. Політична система сучасних національних держав настільки демократична, наскільки їх ключові керівники обираються шляхом справедливих, чесних виборів, що регулярно проводяться, і у процесі яких кандидати вільно змагаються за голоси виборців, брати участь у яких має право практично все доросле населення країни. Вільні, справедливі, змагальні вибори можливі лише в умовах свободи слова, друку та зібрань і за умови, що опозиційні кандидати і партії мають можливість критикувати владу, не остерігаючись репресій [1].

Буде доречним надати визначення самих виборів відповідно до енциклопедичних джерел. Доволі вузьким є поняття виборів у словнику-довіднику правових, політологічних, соціологічних та економічних термінів, де вони визначені як процедура обрання або висунення певних осіб способом відкритого чи закритого (таємного) голосування; і визнаються найбільш поширеним

механізмом створення органів та інститутів влади [2, с. 94].

М. Дзера розширює та уточнює поняття виборів, розглядаючи їх як комплекс заходів, зв'язаних з виборами президента, формування керівних органів держави на всіх її рівнях, партій, суспільно-політичних організацій шляхом обрання представників до їхнього складу, а також делегатів на представницькі збори, конференції тощо. Згаданий комплекс складається з таких процедур: проголошення виборів, утворення виборчих комісій (центральної, окружних, дільничних), виборчих округів і дільниць, складання списків виборців, висування та реєстрації кандидатів у депутати, проведення передвиборчої агітації, голосування, підрахунку голосів, реєстрації народних депутатів та оголошення результатів виборів, проведення в разі потреби повторного голосування або повторних виборів [3, с. 14].

Отже, можна вважати, що вибори включають у себе всі можливі етапи та процедури, що хоч якось пов'язані з формуванням органів державної влади, місцевого самоврядування тощо. Винятком не є процес використання інформації як способу забезпечення базових принципів демократичного правового суспільства. Згідно з Законом України „Про інформацію”, інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4]. Її використання гарантується принципами права на інформацію, відкритого, вільного доступу, свободи обміну інформацією, її повнотою та достовірністю тощо.

В Україні політико-правову основу регулювання виборів та їх інформаційного супроводження, включаючи порядок створення, ліквідації та розвитку засобів масової інформації, діяльність журналістів і працівників ЗМІ, встановлення заборон щодо поширення неправдивої інформації або зловживанням права на інформацію, у тому числі під час виборчого процесу, становлять: Закони України „Про вибори народних депутатів України”, „Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”, „Про вибори Президента України” та „Про всеукраїнський референдум”, „Про інформацію”, „Про рекламу”, „Про телекомунікації”, „Про телебачення і радіомовлення” інші. Так, наприклад, Закон України „Про телебачення та радіомовлення” не передбачає конкретні норми щодо регулювання інформації, яка поширюється

стосовно виборів, але відсилає до інших нормативно-правових актів. Зокрема ст. 50 „Діяльність телерадіоорганізацій під час виборчого процесу” визначає, що особливості діяльності телерадіоорганізацій під час виборчого процесу регулюються законодавством про вибори [5].

Окремою категорією законодавчого регулювання виокремлюються акти, що стали надбанням національної правової системи через укладання та підписання Україною міжнародних договорів та угод, що були ратифіковані ВРУ. Найбільш відомою є Європейська конвенція з прав людини, яка визначає права й свободи кожної людини, у тому числі і свободу вираження поглядів. Ратифікована Україною у 09.09.1999р. Рекомендація N R (99) 15 Комітету міністрів Ради Європи „Про висвітлення в ЗМІ виборчих кампаній” встановлює принципи правдивості, врівноваженості й неупередженості при висвітленні засобами масової інформації виборчих кампаній, що мають застосовуватися в перебігу всіх типів політичних виборів, що відбуваються в державах-членах [6].

Безумовно, перелічені нормативно-правові акти доповнюються іншими, що є чинними і впливають на виборчий процес у цілому, окремі його процедури або можливості використання інформації задля гарантування конституційних положень щодо вільних, загальних, рівних і прямих виборів [7]. Але інститут інформаційного забезпечення виборів як окрема ланка у правовому регулюванні з'явилась зовсім недавно – з прийняттям Закону України „Про вибори народних депутатів України” від 17.11.2011р. № 4061-VI, де вперше відбулося визнання ролі засобів масової інформації у виборчому процесі, та розділення можливостей, умов її поширення не тільки у рамках передвиборчої агітації.

Якщо раніше можна було переконано стверджувати, що парламентарії визнавали необхідність регулювання та уточнення лише тієї інформації, що стосувалася агітації за певну політичну силу, кандидата, і демонстрував це шляхом виокремлення окремого розділу „Передвиборча агітація” у кожному законі, що передбачав порядок підготовки та проведення виборів чи референдумів, то з прийняттям нового закону про вибори депутатів, ситуація змінилась.

Розмежування норм між розділами „Передвиборна агітація” та „Інформаційне забезпечення виборів” відбулося за таким

принципом, що норми, які не стосуються передвиборної агітації, що визначена в Законі як „здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата у депутати або партію – суб'єкта виборчого процесу”, були віднесені до нового розділу „Інформаційне забезпечення виборів” [8, с. 6]. Необхідність розмежування була пов'язана із виборчою практикою та використанням агітаційних технологій у розріз з чинним законодавством. Так, колізійні питання виникали щодо можливості інформування населення про зміст політичних програм кандидатів чи партій, а також сприйманні такої інформації як агітаційної тощо. На фоні таких суперечностей створювалися й способи приховуваної агітації, наприклад, такі як: викладення інформації про кандидата чи партію в сюжетах новин, соціальних рекламах, журналістських розслідуваннях тощо.

Умовно можна поділити всю інформацію, що супроводжує виборчий процес, на:

- інформацію, яка висвітлює події та рішення, що стосуються виборів і самого виборчого процесу, і не має на меті агітувати за окремих кандидатів чи партії;
- інформацію, що прямо стосується процесу агітації за певного кандидата чи партію.

Інформація, що висвітлюється державою з власної ініціативи щодо виборів, це та інформація, що може включати в себе ознайомлення громадян із самою процедурою виборів та голосування, правами кожного виборця, правилами заповнення виборчого бюлетеня, місцем знаходження виборчих дільниць, їх графіка роботи тощо.

Відповідно до ст. 63 Закону України „Про вибори народних депутатів України”, виборцям надається можливість доступу до різнобічної, об'єктивної та неупередженої інформації, потрібної для здійснення усвідомленого, поінформованого, вільного вибору. Причому така інформація знаходиться у вільному доступі для всіх. Весь перелік інформації з обмеженим доступом визначається чинним законодавством України.

Важливою нормою, що підкреслює характер виокремленої новели є ч. 3 ст. 64 Закону, яка вказує на обов'язок виборчих комісій, засобів масової інформації та інформаційних агентств, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, об'єднань громадян та інших осіб при поширенні інформації про вибори,

яка не є передвиборною агітацією, дотримуватися об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності інформації [9].

Розділ „Інформаційне забезпечення виборів” виділив окремі напрямки інформації та умови щодо її поширення. Загальне інформаційне забезпечення представлено формальною та декларативною інформацією, на розповсюдження якої поширюється законодавство про соціальну рекламу. Виокремлюється інформація: про виборчі права, що має кожен громадянин, про адресу місцезнаходження окружної та дільничної виборчих комісій виборчої дільниці, адресу приміщення для голосування, дату та час голосування, про можливість та процедуру перевірки включення себе до Державного реєстру виборців та списків виборців на дільницях, про процедуру голосування та спосіб заповнення виборчого бюлетеня, про відповідальність за порушення законодавства про вибори, та інша, повний перелік якої вказаний у ст. 64.

Спеціальне інформаційне забезпечення передбачає більш повну інформацію про зареєстрованих кандидатів, суб'єктів їх висування, передвиборні програми партій і кандидатів у депутати, рахунки їх виборчих фондів, вибуття кандидата, а також факти чи події, що безпосередньо пов'язані з виборчим процесом. ЗМІ офіційно оприлюднюють таку інформацію на замовлення Центральної чи окружної виборчої комісії, або з власної ініціативи про факти та події у виборчому процесі, але базуючись винятково на засадах, що передбачені розділом про інформаційне забезпечення: достовірності, повноти, точності, об'єктивності та неупередженості.

Що ж до інформації, що прямо стосується агітації, то поняття передвиборчої агітації міститься у Законах України „Про вибори народних депутатів України”, „Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”, „Про вибори Президента України”, і в найбільш загальному вигляді вона визначається як здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата у депутати або партію – суб'єкта виборчого процесу [9]. Дефініція агітації референдуму законодавцем розкрита більш широко, але проводиться у тих же формах і подібними способами. Так, Закон України „Про всеукраїнський референдум” визначає, що агітація

референдуму – це здійснення будь-якої діяльності, яка спонукає учасників всеукраїнського референдуму голосувати на підтримку чи проти питання референдуму, у тому числі будь-які не заборонені законами України друковані, усні, звукові та аудіовізуальні види і форми ідейного впливу на людей, що прямо або опосередковано привертають увагу до питання референдуму, сформувавши у суспільстві та у свідомості громадян позитивне або негативне ставлення до питання референдуму або спрямувати політичну поведінку громадян і соціальних груп у їх ставленні до суб'єктів процесу референдуму, у тому числі інформаційні повідомлення про заходи, що проводяться або підтримуються із зазначеною метою [10].

Основним критерієм, що розмежовує цей вид інформації від загального чи спеціального інформаційного забезпечення, є мета її розповсюдження. Якщо завданням інформаційного забезпечення є ознайомлення громадян з їхніми правами, обов'язками та можливостями, а також фактами та подіями у сфері виборів, то агітація має на меті спонукати виборців віддавати свій голос за тих чи інших кандидатів.

У будь-якому випадку новела законодавства про вибори у вигляді нового розділу про їх інформаційне забезпечення, а також агітаційні процеси, що розпочинаються і розвиваються у рамках законів, безпосередньо передбачена чинним законодавством України і складає вагомий частину усього можливого інформаційного супроводу виборчого процесу.

Проблема виникає тоді, коли справа торкається таких медіа-комунікацій як Інтернет-сайти, блоги, форуми, соціальні мережі тощо, адже вони відіграють вагомий роль і в поширенні інформації, формуванні громадської думки, створенні нових технологій мобілізації та мотивації виборців. Соціальні медіа унеможливають будь-яке цензурування чи інший вплив на автора (наприклад, редакційна політика, кон'юнктура комунікаційного ринку тощо). Порівняно із традиційними ЗМІ, соціальні медіа мають і інші переваги, зокрема такі, як: персоналізація – автором повідомлення не є журналіст, по суті прямо не пов'язаний з читачем, а часто знайома або просто широко відома людина, який читачі здатні довіряти більшою мірою; інтерактивність – автор матеріалу в режимі реального часу отримує зворотній зв'язок на нього; полілогічність – досить часто пости в

соціальних медіа можуть викликати значний інтерес серед читачів-користувачів, провокуючи дискусії та тривалі обговорення теми; експресивність – сучасні соціальні медіа дозволяють висловити свою думку про пост не тільки за допомогою коментаря, але й спеціальних команд („лайків”), вторинне тиражування – користувач може поширити пост, що його зацікавив, помістивши посилання на нього на своїй сторінці, рекомендувати до прочитання колу інших користувачів тощо [11, с. 330].

Дійсно, Законом України „Про телекомунікації” регламентується адміністрування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет, що включає комплекс організаційно-технічних заходів, необхідних для забезпечення функціонування технічних засобів підтримки адресування, у тому числі серверів доменних назв українського сегмента мережі Інтернет, реєстру домену.UA в координації з міжнародною системою адміністрування мережі Інтернет, спрямованих на систематизацію та оптимізацію використання, обліку та адміністрування доменів другого рівня, а також створення умов для використання простору доменних імен на принципах рівного доступу, захисту прав споживачів послуг Інтернету та вільної конкуренції [12]. Але на сьогоднішній день, чинним законодавством ще не регулюються ані Інтернет СМІ, ані соціальні медіа, що значним чином перешкоджає правильному застосуванню законодавства України про вибори.

Питання можливого інформаційного супроводження виборчого процесу залишається актуальним і проблемним. На це впливає:

- невисокий рівень інтересу науковців-дослідників виборчого процесу та законодавства до вказаної теми;
- стрімкий розвиток новітніх соціальних медіа, а також поява нових способів медіа комунікації;
- складність, а іноді й неможливість, регулювання та контролю за інформацією, що поширюється у мережі Інтернет.

Отже, необхідно відмітити прогрес, що відбувся у вітчизняному законодавстві при відокремленні розділу про інформаційне забезпечення. Це вказує на безпосередню направленість та бажання законодавця встановити чіткі регулятивні норми, що сприяли б контролю над виконанням і дотриманням вже існуючого виборчого законодавства, у тому числі і щодо отримання, надання та поширення

інформації. Але, на нашу думку, це надає лише поштовх для подальших змін. Тому необхідно провести більш активну роботу та конкретизувати розмежування між інформацією, що вважається агітаційною, або не є такою. Також наразі, залишається безконтрольний широкий спектр засобів комунікації, за допомогою яких все ще можливі порушення чинного законодавства, але відсутні адекватні запобіжники цього. Саме тому проблема інформаційного супроводу виборчого процесу в Україні потребує подальших глибоких досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шведа Ю. Демократія і вибори за С. Хантінгтоном / Ю. Шведа // Вибори та демократія. – 2005. – № 1. – С. 38-45.
2. Словник-довідник правових, політологічних, соціологічних та економічних термінів / І. П. Байрак, В. К. Збарський, О. В. Грабовський, В. І. Курило, Л. І. Курило. – К.: Міленіум, 2008. – С. 296.
3. Політологічний словник / упорядник: М. М. Дзера. – Львів, 2007. – С. 80.
4. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
5. Закон України „Про телебачення і радіомовлення” від 21.12.1993 № 3759-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.
6. Рекомендація № R (99) 15 Комітету міністрів Ради Європи „Про висвітлення в ЗМІ виборчих кампаній” від 09.09.1999 № R(99)15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_726.
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
8. Шевченко Т. Інформаційне забезпечення виборів як новела законодавства про вибори / Т. Шевченко // Вибори та демократія. – К., 2012. – № 2 (3). – С. 4–8.
9. Закон України „Про вибори народних депутатів України” від 17.11.2011 № 4061-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/para092#092>.
10. Закон України „Про всеукраїнський референдум” від 06.11.2012 № 5475-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5475-17/page>.
11. Прасюк О. Політичні функції соціальних медіа у виборчому процесі / О. В. Прасюк // Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні. – Острог, 2012. – С. 328–333.
12. Закон України „Про телекомунікації” від 18.11.2003 № 1280-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.

УДК 323.1

Вауліна Ф.В.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ВПЛИВ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ НА ПРОЦЕС КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто поняття „білінгвізм”, умови, за яких він виникає. Розкрито місце, яке посідають мови спілкування в двомовному суспільстві та вплив, який має статус кожної з них на іншу мову та її носіїв. Проаналізовано історичний контекст, в якому формувалася сучасна мовна ситуація в Україні, розглянуто факти, які впливали на формування двомовності українців. Наведено факти, що стосуються сучасних поглядів українців на мовне питання. Виявлено роль, яку відіграє мовна ситуація в Україні в процесі консолідації суспільства.

Ключові слова: білінгвізм, консолідація, національна ідея.